

Bibijana Kau

BABICA

Prevela s italijanskog
Olivera Miok

Laguna

Naslov originala

Bibbiana Cau

LA LEVATRICE

Copyright © 2025 Casa Editrice Nord s.u.r.l.

Gruppo editoriale Mauri Spagnol

Translation copyright © 2026 za srpsko izdanje, LAGUNA

Questo libro è stato tradotto grazie a un contributo del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Ova knjiga je prevedena zahvaljujući doprinosu za prevod italijanskog Ministarstva spoljnih poslova i međunarodne saradnje.

Događaji i likovi u ovom romanu proizvod su autorkine mašte. Svaka sličnost sa stvarnim ličnostima, stvarima i dešavanjima je slučajna.

*Mojoj majci Anđeli
i svim ženama koje obogaćuju smislom
život oko sebe*

1

ponedjeljak, 17. septembar 1917.

Malena je znala da se trenutak približio kada je do nje dopreo gvozdeni miris krvi koja je tekla među Lučijinim raskrećenim nogama. „Samo što nije“, rekla je, pogleda uperenog u mladu ženu na podu koja je, u pomami, strgla dugu košulju od grubog pamuka i ostala da sedi na ovčijoj koži. Potpirila je vatru, mehom je oživela plamen, a svetlost koja se širila iz kamina osvetlila je lica prisutnih žena. Graške znoja zablistale su na Lučijinim grudima s krupnim i tamnim bradavicama.

Senke su se izduživale po okrećenim zidovima. Zlokobne, razigrane, kao da su se preticale u plesu.

Malena je zavrnila rukave lanene košulje do iznad lakata, otkrivajući izvajane ruke. Namazala je šake uljem smrdljike. „Jesi li pripremila povoje kao što sam ti tražila?“, upitala je svoju kćer Rozu koja se, čvrsto se držeći za hoklicu, sklonila u stranu.

„Da, *mama**, na klupi su.“

* Sard.: mama. (Prim. prev.)

„Stavi ih blizu vatre. Treba da budu vrući.“

Košcata, uskih ramena i obučena u crninu, tetka* Nonora je sedela na stolici u uglu, recitujući čudne litanije dok je prebirala po brojanici, zaustavljajući se tek povremeno da izda neki nalog koji Roza nije razumela. „Obratite pažnju da sve ostavite kako sam namestila. Ništa ne treba da bude zatvoreno, kovčeg, naćve, čak ni vrata i fioke. Sve treba da bude otvoreno, protiv uroka.“

Pošto je završila, starica se ponovo posvetila svojim mističnim molitvama, koje je, izgleda, samo ona poznavala. Nešto ranije, upalila je novu sveću u niši među svecima i položila je sliku Svete Ane na crnu suknju. Ne prestajući da se moli, pogledala je prema Lučiji, a Rozi se učinilo da njen pogled odaje nežnost, kao da je ta njena unuka ponovo devojčica.

Sa svakom kontrakcijom koja joj je trzala telo, Lučija je ispuštala neki životinjski zvuk, a zatim se opuštala na mekanoj koži, drhteći i tresući se uprkos blizini vatre. I tako, još od ranog popodneva.

Ruku položenih na zategnuti stomak mlade žene, Malena je mogla da nagovesti bebin položaj, da raspozna pokrete njenih ruku i nogu. Iz najudaljenijeg ugla prostorije, Roza je, ukrućena, netremice, očima punim užasa, posmatrala tu scenu. Bio je to prvi put da je pratila majku i da je prisustvovala porođaju. Nije znala da porođaj može toliko da potraje. Znala je da je rođenje deteta dobro, toliko je puta slušala majčine opise emocije i snage tih trenutaka, ali sada ju je Lučijino dozivanje upomoć, kao da joj neka zver razdire telo, plašilo. Pokušavala je da nađe objašnjenje za to što se dešavalo u prostoriji, međutim nije uspevala da uhvati smisao, da shvati šta je uzrok strahu koji je osećala oko sebe, a koji je bio i njen. Približila se tetka Nonori,

* Sard.: *tzia*, slično kao tetka u srpskom, u svakodnevnom jeziku koristi se za iskazivanje poštovanja starijim ženama, istorijski se vezivalo i za žene koje su posedovale tradicionalna znanja uključujući i medicinu. (Prim. prev.)

koja je nastavljala da se moli. Prisustvo te starice u crnini, njeno sporo zapevanje, unosilo joj je spokoj, osećaj mira.

Prostorija je bila topla i zadimljena. Njena majka je čučala pored Lučije i povremeno se okretala da se pobrine za vatru koja je pucketala. Iako su je varnice pekle po golim rukama, delovalo je kao da to ne primećuje. Kada je susrela njen pogled, zatražila joj je da proveri da je sve što joj je potrebno, spremno. „Pobrini se za vodu u glinenoj šerpi i pazi da ti ne padne sa tronošca. Neka krpe uvek budu na toplom. Neću ti to više ponavljati.“

Kada je uradila kako joj je majka rekla, Roza je ponovo sela pored tetka Nonore koja je, sve promuklijim glasom, stežući brojanicu prstima iskrivljenim artritism, dozivala spojenih dlanova: „Sveta Ana, zaštitnice majki i teških porođaja, saslušaj ovu poniznu molitvu.“

U međuvremenu, osećajući još jedan grč, Lučija je, otvorenih usta i iskrivljenih usana, počela da vrišti i gura tolikom silinom kao da je obuzeta. Kao da nije mogla da se suzdrži i da je osećala samo nezadrživi nagon da gura prema dole. Kada je dolazila do daha, činilo joj se da vazduh koji joj je prodirao u pluća nije taj isti, iz kuhinje, već da je pročišćen, lak, sa nekog drugog sveta.

Pogleda prikovanog za scenu porođaja, sa svakim vriskom koji joj je parao uši, Roza je bila kao paralisana od straha i čuđenja. Stresala se na stolici, a zatim se napinjala da se koncentriše na staričin glas koji se molio za taj i za sve porođaje: za one koji su dobro prošli, za žene koje su umrle, poput njene kćeri, Lučijine majke, za decu koja nikad nisu odrasla, i za sve ono što se moglo desiti u tim trenucima obavijenim tajnom.

„Guraj, hajde, guraj, iz sve snage“, hrabrila je porodilju Malena, sigurnim glasom, koji nije odavao emocije.

Dok su je mišići ruku i nogu sve više boleli, Roza je imala utisak da je protekla čitava večnost pre nego što se rodio drugi Lučijin sin, koji je, pak, odmah mahnito zaplakao – nije bilo

potrebe da ga njena majka okrene naglavačke i da ga lupne koji put po zadnjici.

Malena je vešto vezala konac oko pupčane vrpce. Dok su je kćer i tetka Nonora pažljivo posmatrale, hitrim i skoro automatskim pokretom, presekla je pupčanik *leppom*, nožem na sklapanje koji je izvukla iz džepa na suknji i više puta provukla kroz plamen, a na kraju posula hladnim pepelom.

„Kakav je? Je li zdrav?“, upitala je Lučija, a u glasu joj se osećao umor. Želela je da sklopi oči i da se odmori, ali je pre svega želela da vidi i oseti sina pored sebe.

Malena nije odgovorila. Masirala je novorođenče toplim uljem, nežno mu povlačeći ruke i noge da bi se uverila da tokom porođaja nisu iščašeni. Obrisala mu je ružičasto i bucmasto lice, dok je ono nastavljalo da plače. Umotala ga je u povoje koje je Roza stavila da se greju.

„Reci mi, Malena, kako ti se čini? Dobro li je?“

„Dečak je. Slušaj kako plače, pa ćeš znati kako je. Jak je kao mali bik“, suvo je odgovorila. Činilo joj se da nema mnogo toga da se doda glasu tog novorođenčeta, u kojem je odzvanjala neodložnost života.

Uprkos toplini vatre i ćebeta kojim je sada bila pokrivena, mladu majku je prožimala jeza. Malena joj je stavila bebu u naručje, sa leve strane, kod srca.

U poluseni, Roza je videla da Lučija pokušava da razazna detetove crte lica. Taj dodir pulsirajućih tela kao da je umirio majku i bebu, pa se i ona, uzdahnuvši, zavalila u stolicu, dok su joj se mišići opuštali.

„Tek se rodio, a gle, kako je živahan, kao da već sve zna. Ovo je pravo čudo“, rekla je tetka Nonora, pokazujući na bebu koja je prvo usnama dodirnula majčine grudi, a zatim se instinktivno zakačila za bradavicu. Sisala je dok nije zaspala.

Čućeći ispred Lučije, Malena je, očiju crvenih od dima i umora, čekala da posteljica izađe iz tela mlade žene. Roza ju je

posmatrala dok je proveravala da li je cela i da nijedan deo nije ostao unutra, a zatim ju je odložila pored kamina.

Tetka Nonora je izašla iz prostorije, da bi se nedugo zatim vratila zajedno s mužem i Lučijinim starijim detetom, koji su čekali kod komšija, u kući pored. „Hajde, idi da vidiš malog brata.“

Dečak se držao podalje, blizu prabake, možda uznemiren neredom i prisustvom tog stranca kojeg je njegova majka gledala kao opčinjena i privijala uz sebe.

U istrošenoj radnoj odeći, starac se približio i svojim krupnim, žuljevitim šakama nežno je pomilovao Lučiju i malenog.

Nakon tog lakog dodira, novorođenče je bezbrižno nastavilo da spava, blaženog lica.

Roza je, iznenađeno, posmatrala starca uronjenog u to blaženo stanje i razmišljala je, ne uspevajući da shvati, o tome kako grubost i nežnost mogu istovremeno da postoje u istom čoveku. Zatim je primetila da su mu se oči ovlažile. Zamišljala je da je u mislima uz Lučijinog muža, koji je prisiljen da spava na hladnoći, grleći bajonet na planinama u Trentinu.

„Čim uzmogneš, iskopaj u dvorištu duboku rupu i zakopaj posteljicu, tako da životinje ne mogu da je nađu. Ne treba da se hrane tim ljudskim, blagoslovenim, mesom.“ Tetka Nonora ga je pogledala pravo u oči, da bi se uverila da je dobro shvatio šta treba da uradi.

Starac je proveo nekoliko minuta u razmišljanju, a zatim je otišao do dečaka koji je, sve to vreme, zbunjeno stajao u tišini, uzeo ga za ruku i izveo napolje.

Uz Rozinu pomoć, Malena je oprala porođilju lanenim krpama natopljenim mlakom vodom pomešanom s malo vina, a zatim joj je stavila između nogu mekani komad tkanine presavijen četiri puta. Nakon što su obukle Lučiju u čistu spavaćicu, pomogle su joj da ode u sobu, u kojoj je na krevet, za tu priliku, stavljena najbolja posteljina koju je porodica posedovala. Majka i sin će tu provesti dane, primajući posete rodbine i komšija,

koji će jesti krckave gorkaste keksiće, mekane piškote i piti slatku malvaziju za zdravlje novorođenčeta i čitave porodice.

Nakon što je pokupila okrvavljene krpe, Malenin pogled se na trenutak ukrstio s kćerkinim. Devojka je odmah pripremila ceđ, natopila ih je, a zatim ih je isprala toplom vodom koja je preostala od porođaja. Iako ju je sve bolelo, Roza je bez reči raširila krpe na stolice ispred vatre, dok je majka prala ruke u kantici s hladnom vodom.

U tišini, dok su se Lučija i novorođenče odmarali, zadržale su se tu još neko vreme dok se nisu uverile da je sve na svom mestu.

„Vreme je da idete“, rekla je tetka Nonora dok je vadila nešto iz male zidne komode.

„Svratiću sutra da vidim jesu li dobro“, odgovorila je Malena, gledajući u staricu.

„Bog će ti platiti. Neka ti da zdravlja i sreće.“ Prateći ih prema vratima, tetka Nonora je pružila Rozi mali sveži ovčiji sir umotan u krpu od neobrađenog platna. Devojka ga je uzela, nakon što se uverila da se i majka, koja je već bila na ulici, s tim slaže.

2

Mrak je pao pre više od dva sata, a hladni maestral ih je naterao da ubrzaju korak duž strmih uličica, oivičenih niskim kućama od tamnog kamena. Majka i kćer su svratile po Danijelea, kojeg su rano popodne, pre nego što su otišle kod Lučije, ispratile kod baba Cice, u donji Norolani. Čim ih je ugledao, dečak se uvukao pod majčinu maramu, a ona ga je lupnula nadlanicom po obrazu.

„Veći deo vremena je kopao napolju, jedva sam ga naterala da uđe u kuću, a otkako je pao mrak, nije ni reč progovorio i nije hteo da popije čak ni malo vode.“ Starica je pokazala na belu emajliranu metalnu šolju, okrnjene ivice, koja je stajala na stolu, i dalje puna.

„I sami znate, *jaja**, otkad nam je *babaj*** otišao u rat, i on, koji je uvek bio veseo i živahan kao jare, povremeno se rastuži i postane ćutljiv“, rekla je Roza, pokušavajući da opravda mlađeg brata.

„Jadni moj, dragi sin, ne prođe čas da na njega ne pomi-slim“, otelo se starici.

„Hoće da se pretvori u prase divlje svinje.“ Malena se nasmešila sinu, kojem je samo nos virio ispod resa na marami.

* Sard.: baba. (Prim. prev.)

** Sard.: otac. (Prim. prev.)

Gledajući brata, Roza je neodlučno uvertala ruke. „I u školi ćuti, a *majstru** Meloni ga je jutros išamarao jer mu nije odgovorio na pitanja“, postidičeno je ispričala. Obećala je Danijeleu da neće to pominjati pred majkom.

Na te reči, Malena je pogledala u dečaka. „Da li je istina da te je ošamario?“, ozbiljno ga je upitala.

Dečak je oborio pogled. „Ali ja nisam ni zaplakao.“

Bez reči, Malena ga je zagrlila. „Eh, jako je kasno, moramo da idemo. Laka vam noć, tetka Cico“, rekla je i uhvatila Danijelea za ruku.

Krenuli su uzbrdicom koja je vodila ka njihovoj kući. Mesec je osvetljavao kaldrmu od drevnog kamena, a zvuk Maleninih koraka raspredao je priču o ekserima zakucanim u potpetice, da bi joj cipele duže trajale.

Nakon što je otključala vrata velikim ključem, Malena je upalila lojanicu koja je bila okačena za kuku iza ulaznih vrata. Ostavila je maramu na jednu od stolica u predsoblju, a zatim se uputila u kuhinju: sa leve strane se nalazio veliki kameni kamin, na suprotnom zidu su bila vrata koja su vodila u dvorište, a pored njih mali prozor, poput onih u druge dve sobe, s drvenim šalukatrama sa unutrašnje strane.

Devojka je odložila na sto sir koji joj je dala tetka Nonora. Maleni je bilo najvažnije da založi vatru, a zahvaljujući žaru, koji je našla pod pepelom, ta operacija je bila jednostavnija nego što je očekivala. „Roza, stavi da se greje supa.“ Skuvala ju je tog jutra, kada su deca otišla u školu. U glinenoj šerpi je u slanoj vodi obarila cele krompire i glavice luka, a u vazduhu se još osećao miris sušenog paradajza i svežeg bosiljka.

Malena je otrčala do dna bašte, već satima je trpela. Dok se brisala vlažnom lanenom krpicom, konačno joj je laknulo. Na

* Sard.: učitelj. (Prim. prev.)

mesečini je nabacala lopatom malo zemlje u rupu. Pre nego što je ušla u kuću, dobro je oprala krpicu i ispravila falte na suknji.

U kuhinji, Danijele je posmatrao majku dok je iz male ostave u zidnom ormaru vadila veknicu crnog hleba. „Mogu li ja da ga isečem?“ , upitao je dečak.

Izvukla je iz džepa oštri nož na sklapanje i čutke mu ga je pružila. Dečak je odrezao tri debele kriške, a njegova sestra je stavila po jednu u svaki tanjir. Malena je dodala tanku krišku ovčijeg sira koji su dobili od tetka Nonore i sveže jaje. Zatim je dodala dve kutlače tople supe, od koje su se hleb i sir omekšali, a jaje se skuvalo. Jeli su u tišini.

Tek posle večere, seli su na drvenu klupu naslonjenu na zid u blizini kamina i ispružili noge ispred vatre. Iako je jesen tek zakucala na vrata, u unutrašnjosti male kuće od bazalta bilo je hladnije nego napolju i toplina im je prijala.

„Kako je bilo jutros u školi? Šta ste danas učili?“

Roza je otrčala po svesku i ponosno je pokazala lekciju.

Malena je pažljivo pregledala te znake koje nije poznavala. Oduvek ju je privlačila pisana reč i, iako nikada nije išla u školu, nadala se da će nešto uspeti da nauči uz decu. „A ti, Danijele? Šta si radio na časovima?“

Dečak je, izbegavajući pitanje, počeo da razgara vatru mehom. „Tamo gde je *babaj*, gori li vatra u kaminu?“

„Baš si tupav! Vojnici nemaju kuću poput naše: s krevetima, vatrom u kaminu, zalihama hrane i svim udobnostima koje mi imamo.“ Roza je iznervirano pogledala u brata. Iritirali su je ti izlivi koji su joj delovali nedolično.

„Hajde, pročitaj nam poslednje pismo koje nam je poslao *babaj*“, zatražio joj je dečak, iznenada se uozbiljivši. Devojka ga je poslušala, ganuta sjajem u njegovim očima.

Monte Cebio, 12. jul 1917.

Draga Malena,

*Čim grane sunce, moja prva misao leti ka tebi, najdraža
moja ljubavi, i našoj deci.*

I dalje sam ovde. Paljba austrijskih topova mi odzvanja u ušima, a hladni dah nepravde mi se uvlači u grudi. Uz vašu pomoć trudim se da pobedim smrt i beznade. Svakog dana se molim da živ izađem iz ovog pakla.

Ovde, među mojim saborcima, mnogi su spremni da umru za odbranu Otadžbine, iako niko ne zna zašto vodimo ovaj rat.

Nadam se da ću nastaviti da živim i da ću vas što pre ponovo zagrliti.

Vaš,

MANKA ĐOVANI

„Taj što je pomogao *babaju* da napiše pismo dobro to radi, zar ne? Zvuči kao pesma, iako je veoma tužno. Ko zna šta li radi sada, jadničak.“

Roza je slušala Danijeleove reči dok je pažljivo savijala papir, razmišljajući o očevom povratku i o tome koliko će biti lep taj trenutak.

I Malena je ćutala. Kapci su joj bili teški poput tog dana koji se bližio kraju. Svake večeri ju je nostalgija pritiskala u grudima i stezala joj grlo. Uzdahnula je i, ustajući, pružila ruku uvis do drvene police na kojoj je držala korpicu punu suvih smokava. Uzela je šaku i podelila deci, zadržavši jednu smokvu za sebe.

„*Mamaj*, hoćete li sačuvati nekoliko smokava za *babaju* kada se vrati?“

„Naravno! Čekaće ga čitava niska suvih smokava.“

Danijele i Roza su se smešili dok su uživali u ukusu slatkog voća ubranog na kraju leta. Zabavljali su se gnječeći zubima sitne semenke koje su im izmicale i zaglavljivale se među sekutićima.

„Dobro se operite pre spavanja.“ Malena je podigla lampu i osvetlila lavabo pored vrata koja su vodila u dvorište. Dok se Danijele nevoljko pokoravao, Malena je uzela bakarni mangal, napunila ga je i stavila ispod visokog kreveta od kovanog gvožđa u spavaćoj sobi, jer nije bilo nikog da je greje.